

Havet rundt Islands kyster har altid været rigt paa fisk, paa skreid og paa alskens sælarter. Men først sent forstod man at benytte sig af denne rigdom, som fra det 15de aarhundrede af har lokket stadig voksende skarer af fremmede op til Islands kyster. Da biskop Laurentius af Hole 1320 led skibbrud udenfor Haalogaland, havde han med sig en ladning af vadmel og tran; „men af skreid blev der dengang ikke udført noget“, fortæller sagaen.<sup>1)</sup> Tiendestriden mellem erkebiskopen og Islandsfarerne i 1340 giver vigtige oplysninger angaaende dette spørgsmaal. Erkebiskopen krævede tiende af skreid, tran og svovel. Men Islandsfarerne vilde efter gammel sædvane kun svare tiende af vadmel. De oplyste, at der indtil for kort tid siden kun var udført lidet skreid fra Island. „Men nu (d. e. i 1340) udføres den største og bedste ladning i skreid og lyse“ (d. e. tran). Det var med andre ord mellem aarene 1320 og 1340, at Islands fiskerigdom begyndte at udnyttes. For Nidaros og Norge blev dog dette af mindre betydning. Thi handelen og forbindelsen med Island døde jo mere og mere hen, for henved 1400 ganske at høre op. Først da Englænderne paa Erik af Pommerns tid kom til Island, var det, at den islandske skreid fik sin plads paa verdensmarkedet.

Ved siden af denne handel i det store blev der fra Nidaros stadig drevet jægtefart og smaahandel baade nordover og sydover. Vi har før talt om skibsfarten langs kysten ned til sydenden af Nordmøre og om Nidaros's deltagelse i Lofotfisket. Især maa forbindelsen med Bergen have været livlig. Bergen var jo Norges eneste store handelsstad. Did kom kjøbmænd og skibe fra hele Nord-Europa, fra Tyskland, fra Nederlandene, fra England, fra Visby, bragte Europas kulturprodukter til landet og hentede igjen, hvad Norge frembragte. Meget er vistnok udført til udlandet fra Nidaros over Bergen, og meget paa den anden side kommet til Nidaros over Bergen. Megen handel i det store kan der dog ad denne vei neppe have været. Thi biskop Haakon i Bergen klager f. eks. 1338 i et brev til korsbroder Arne Einarsson i Nidaros over at de fleste skibe, som gik nordover, var saa smaa, at han ikke vidste raad for at faa fragtet med dem nogle mastetræer, som hr. Arne havde foræret ham.<sup>2)</sup> Af samme brev lærer vi ogsaa, at

<sup>1)</sup> Laurentius saga k. 40.

<sup>2)</sup> D. N. VIII n. 102.

der fra Nidaros blev udført jern til Bergen. Der var i middelalderen og i begyndelsen af den nyere tid ikke saa liden jernindustri i Trøndelagen, nok til at forsyne ogsaa andre dele af landet. I regnskaber fra Bergens Kongsgaard fra begyndelsen af det 16de aarhundrede tales der saaledes ofte om „Trondhjemsjern“.<sup>1)</sup> Det har dog sikkerlig ikke været andet end myrjern, som blev tilvirket i Trøndelagen, saa nogen i økonomisk henseende særlig vigtig næringsvei kan denne industri neppe have været.

Indover i landet var der ogsaa, som før nævnt, livlig samfærrelse og handel baade mod øst til Jemteland og Sverige og mod syd til Østerdalen og Gudbrandsdalen. Ved 1300tallet var Nidaros utvivlsomt Norges anden by baade ved folketal og rigdom. Der boede erkebiskopen med sin hofstat af geistlige og verdslige. Der var domkirken og Sanct Olafs Helligdom med valfartende skarer af troende endog fra fjerne lande. Og rundt om laa Norges kanske frugtbarste og folkerigste egne.<sup>2)</sup>

### III.

#### HANDELSFORHOLD I NIDAROS I MIDDELALDERENS SIDSTE TID.

Det merkeligste træk i de norske kongers handelspolitik er deres iver for at samle al handel i byerne. Dette var ogsaa ganske naturligt. Thi i intet land har vel samfunds- og naturforholdene lagt større hindringer iveien for udviklingen af et byliv end netop i Norge. Lige fra Haakon Haakonssøns dage og langt ind i den nyere tid støder vi atter og atter paa forbud mod bøndernes smaahandel indbyrdes gaard og gaard imellem eller med fremmede kjøbmænd, mod „fjordkjøb og landprang“, som det kaldtes. Al handel skulde foregaa fra landet direkte til den nærmeste by. Retterbuden af 1384 bestemte

<sup>1)</sup> Huitfeldt-Kaas „Norske regnskabs- og jordebøger“ (se sagregisteret under *jern*).

<sup>2)</sup> Se f. eks. ledingsbestemmelserne i Gulatingsloven [N. G. L. I s. 104, Gl. 315], hvorefter Trønderne skulde yde meget mere end nogen anden landsdel.

saaledes, at befolkningen i Finmarken og Haalogaland skulde seile til Vaage, de fra Namdalen, Trøndelagen og Nordmøre til Nidaros, de fra Romsdalen til Vedø og de fra Søndmøre til Borgund. „Men vore kjøbmænd af Bergen seile til Vaage og gjøre der sit kjøbstevne“. <sup>1)</sup> Et led i den samme plan var det nemlig at concentrere al handel med udlandet i Bergen. Bergen skulde være landets store stapelplads for al den tørfisk, tran o. s. v., som fra Norge udførtes til udlandet. Fremmed, især engelsk mønster virkede vistnok med her. Men det gjorde ogsaa forholdet til de fremmede, især Hanseaterne, lettere og mere overskueligt og skabte ialfald én stor handelsstad i Norge. Udlændinger fik som følge af dette ikke lov til at seile nord for Bergen eller til skatlandene. <sup>2)</sup> Dette forbud gjorde, at Hanseaterne og andre fremmede ikke fik bemægtiget sig Lofotfisket, og havde regeringens arm været sterkere, vilde Englænderne heller ikke have vundet indpas ved Islandsfiskerierne. Paa Nidaros's økonomiske liv havde forbudet en eiendommelig virkning. Overalt ellers i Norge trængte jo Hanseaterne sig ind, oprettede „Kontorer“ og faktorer og bemægtigede sig i løbet af det 14de aarhundrede hele Norges handel. Men i Nidaros, som laa nord for Bergen, fik aldrig Hanseaterne oprettet noget kontor; der fik aldrig de fremmede indpas. Nidaros's handel kunde saaledes fortsættes i den gamle gjænge, uden at fremmede forhold greb forstyrrende ind, indtil den tilslut døde hen ligesom alt andet økonomisk og nationalt liv i Norge. Forbudet mod udlændingers handel var dog nærmest rettet mod seiladsen paa Nordland og paa Island og hindrede ikke, at vi af og til ser fremmede kjøbmænd staa i forbindelse med skippere fra Nidaros. Saaledes opfører toldrullerne fra Lynn et par gange udlændinger, der udfører varer i Trondhjemske skibe. <sup>3)</sup> Og fra 1377 findes der en retterbod for Nidaros, som siges at være udstedt „med samtykke af alle bymænd, indenlandske og udenlandske, læge og lærde“. <sup>4)</sup> Talrige kan dog disse fremmede aldrig have været, og hertil virkede sikkerlig ogsaa forbudet med. Thi det havde interesse baade for regje-

<sup>1)</sup> N. G. L. III s. 222 f.

<sup>2)</sup> Det første forbud herom er fra Haakon V's tid, fra 1302 eller sands. fra 1306 (N. G. L. III s. 134).

<sup>3)</sup> *Robertus de Banseye* og *Thomas de Burgh* 1303 i et skib tilhørende Nidarholms kloster og *Albertus de Campen* (i Holland) 1305 i *Omundr de Thorndeyn's* skib.

<sup>4)</sup> N. G. L. III s. 196 ff.

ringen og for de fremmede at have handelen concentreret i en eneste by. Endnu saa sent som i oktober 1535 blev skipperen Gert Holk stevnet for Hamburgs raad, fordi han havde seilet til Trondhjem, „hvilket dog var forbudt med fortabelse af skib og gods“. <sup>1)</sup> Desuden var erkebiskopens og geistlighedens indflydelse for stor, til at de fremmede nogensinde skulde kunne spille en dominerende rolle i Nidaros. Kun som haandverkere synes de i løbet af det 14de aarhundrede at have vundet noget indpas. Det lave trin, som industrien stod paa, gjorde dem uundværlige her som overalt ellers i Norge. Skomagerne eller „*Suterne*“ (under denne fællesbetegnelse samledes alle udenlandske haandverkere) synes i Nidaros ligesom i Oslo at have boet i en af de kongelige gaarde (paa „Strædet“) og at have staaet direkte under den kongelige befalingsmand i byen. De skulde hvert aar betale 3 mark og 30 skilling til kronen og synes ellers ikke paa langt nær at have haft den frihed og selvstændighed, som deres fæller i Oslo og i Bergen, der kunde trodse baade den geistlige og verdslige myndighed. <sup>2)</sup>

Om Nidaros's handel i middelalderens sidste del ved jeg kun lidet at berette. Byens afsondrede beliggenhed og det, at fremmede handelsfolk aldrig besøgte den, gjorde, at Trondhjemske handelsforhold aldrig nævnes i brevskaber og aktstykker fra det 15de aarhundrede. Men det, at vi intet ved, er allerede noget. Det viser, at byen har levet sit stille ubemærkede liv. Erkebiskopen og den skare af geistlige og verdslige, som afgang af ham, maa jo have gjort, at der altid var nogen rørelse og omsætning i byen. Men al handel med udlandet og med Island og Grønland har sikkerlig ophørt. Alle de varer, som trængtes, har man faaet fra „Kontoret“ i Bergen. Med det 16de aarhundrede oprandt en ny tid for Norge. Hanseaternes vælde hørte op. Hollænderne blev deres arvtagere. Mod Hanseaternes egoistiske afspærringssystem satte disse frihed. Overalt, hvor de kom, ikke mindst i Norge, vakte de handel og skibsfart tillive igjen. Helt oppe i Nidaros sporer vi virkningerne heraf. Især synes erkebiskop Olaf Engelbrektsson her som i saa meget andet at have været foregangsmanden. Paa hans tid stod erkestolen i handelsforbindelse baade med Nederlandene, England

<sup>1)</sup> „Hamburgische Chroniken“, hg. v. I. M. Lappenberg, s. 87, efter velvillig meddelelse af prof. L. Daae.

<sup>2)</sup> N. G. L. III s. 188, 195 og 201, D. N. 5 n. 264, retterbøder fra 1370aarene.

og Danmark. Fremmede skibe seilede til Nidaros og erkebiskopen afsluttede kontrakter med udenlandske kjøbmænd.<sup>1)</sup> Skade kun, at vi ved saa lidet herom udenfor det, som angaar erkebiskopen personlig. Af raadmands- og mandtalslister fra begyndelsen af det 16de aarhundrede kan vi dog lære en del.

Blandt andet synes der ved denne tid at være foregaaet en hel liden indvandring af Jyder til Trondhjem, vel væsentlig haandverkere og smaa kjøbmænd;<sup>2)</sup> men ogsaa det har visselig bidraget sit til at skabe nyt liv og ny rørelse. Det liv, som førtes, var vel fattigt, og forholdene smaa, især efterat reformationen var indført og erkestolen og alle de rige geistlige stiftelser ophævede. Men en ny tid var indvarslet. Nidaros's kjøbmænd begynder igjen at seile til Lofoten og Finmarken og handel og skibsfart atter at blomstre i Trøndelagens gamle hovedstad.<sup>3)</sup>

Det billede, som her er udkastet af Nidaros's økonomiske liv ned gennem middelalderen, er vistnok saare ufuldstændigt og mangelfuldt. Men saa meget har dog fortiden levnet os af efterretninger, at vi kan danne os en forestilling om hovedtrækkene i Nidaros's handel: om dens sagte vækst i de første aarhundreder, om dens blomstring under

<sup>1)</sup> I *Diplomatarium Norvegicum* har vi flere eksempler paa denne forbindelse mellem Nidaros og udlandet.

a) Danmark: 1532 blev 3 skibe og 1 jagt fra Danmark tagne af erkebiskopen i nærheden af Nidaros (D. N. IX n. 702); handelsforbindelse mellem erkebiskopen, Bertel Prente i Helsingør og Roger Dischaunt i Newcastle 1531 (D. N. VIII n. 648).

b) England og Skotland: Forbindelse mellem erkebiskopen og Leith 1528 (D. N. VIII n. 569), med Newcastle (D. N. VIII n. 648).

c) Nederlandene: Aarlig forbindelse mellem Nederlandene og Nidaros 1529 (D. N. XII n. 429).

<sup>2)</sup> I mandtalslister fra Trondhjems by 1520 (Huitfeldt-Kaas: *Norske Regnskabs- og Jordebøger II* s. 145) nævnes der fire Jyder, nogle Jemtlandinger, én Svenske og et par udlændinge med tyske navne. En Jyde var borger i Nidaros 1529 og en Vendelbo raadmand der 1535 (D. N. IX n. 623 og XI n. 624).

<sup>3)</sup> Allerede 1518 seilede Trondhjemsborgere til Finmarken (*Norske Regnskabs- og Jordebøger I* s. 116). Erik Hansen Schønnebøl fortæller i sin „Lofotens beskrivelse“ fra 1591 (udg. af G. Storm i „Historisk-topografiske skrifter om Norge og norske landsdele“ s. 198); „Det tredje fiskevær, som er udi Vesteraalen, kaldes Langenes. — — — Her ligger om sommeren ganske mange Bergensborgere og Thrundhiemsborgere med kjøbmandskab og udsalg“, og s. 204 fortæller han, at ved St. Margrethe tider seiler alle Nordlændinger til Bergen og bryder sig siden ikke mere om den fisk, de faar. Denne sælger de derfor for en billig pris til Trondhjemsborgere, som salter den straks og har god fortjeneste deraf.

Haakon Haakonsson og hans søn og sønnesønner og dens stille og ensomme liv i den mørke tid, da Hanseaternes vælde rugede over landet ned til det 16de aarhundrede, da handel og skibsfart igjen indtog sin naturlige plads som den vigtigste næringsvej, som betingelsen for alt liv og fremgang i Norge.

Rom, marts 1896.